

NIKOS KAZANCAKIS

ZORBA

ROMAN

Çeviri: AHMET ANGIN

♥
CAN

18.
BASKI

NIKOS KAZANCAKIS

ZORBA

Vios ke politia tou Alexi Zorba, Nikos Kazancakis

© Patroclos Stavrou

© 1982, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1982

18. basım: Ocak 2014, İstanbul

Bu kitabın 18. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3

Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-510-161-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

NIKOS KAZANCAKIS

ZORBA

ROMAN

Yunanca aslından çeviren

Ahmet Angin

Nikos Kazancakis'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yeniden Çarmıha Gerilen İsa, 1982

Kardeş Kavgası, 1985

Kaptan Mihalis, 1993,

El Greco'ya Mektuplar, 2003

Günaha Son Çağrı, 2003

NİKOS KAZANCAKİS, 1883'te Girit'in Heraklion kentinde doğdu. Atina Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra hukuk doktorasını veren Kazancakis, felsefi açıdan ünlü düşünür Henri Bergson'dan etkilendi. Lenin Barış Ödülü'ne değer görüldü; 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü bir oy farkla kaybetti. Goethe ve Dante'nin yapıtlarını Yunancaya çevirdi; Homeros'un *Odysseia* destanına 33.333 dizelik bir devam yapıtı yazdı. Türkçeye çevrilen yapıtları arasında *Kaptan Mihalis*, *El Greco'ya Mektup*, *Kardeş Kavgası*, *Günaha Son Çağrı*, *Yeniden Çarmıha Gerilen İsa* ve *Zorba* sayılabilir. Kazancakis, altmışlarındayken II. Dünya Savaşı yıllarında kaleme aldığı *Zorba* romanıyla uluslararası üne kavuştu. 1957'de öldüğünde, doğduğu kent Heraklion'daki kale burçlarından birinin altına gömüldü. Mezar taşına, "Hiçbir şey beklemiyorum, hiçbir şeyden korkmuyorum, özgürüm," sözleri yazıldı.

AHMET ANGIN, 1919'da Girit'in Hanya kentinde doğdu. Haydarpaşa Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra İzmir'de gazeteciliğe başladı. Uzun yıllar *Demokrat İzmir* gazetesinin başyazarı ve genel yayın müdürü olarak görev yaptı. 1965'te *Kirpi* adlı mizah dergisini çıkardı. *Milliyet Genel Kültür Ansiklopedisi* ve *Meydan-Larousse*'ta çevirmen olarak çalıştı. Yunanca ve Fransızcadan 35 kadar çevirisi bulunan Angın, 1977'de İstanbul'da öldü.

Yazarın önsözü

Çok sevdiğim bir işçi olan Aleksî Zorba'nın hayatını ve yaşama düzenini yazmayı çok kez istemişimdir.

Hayatımda bana en çok iyiliği dokunan şeyler, gezilerle düşler olmuştur. Ölü ya da diri insanlardan, savaşmamda bana yardım edenler çok azdır. Ama ruhumda en çok iz bırakan insanları saptamak isteseydim, herhalde üç-dört ad sayabilirdim: Homeros, Buddha, Bergson, Nietzsche ve Zorba. Bunlardan birincisi, benim için, ölümsüzlüğü kurtarıcı bir ışıkla aydınlatan, camdan yapılmış parlak bir göz (Güneş Kursu gibi) olarak kalmıştır; Buddha dünyanın, içinde boğulup kurtulduğu dipsiz bir göldü; Bergson beni, gençliğimde her biri benim için birer ışıkence olan, çözülmesi olanaksız felsefe sorunlarından kurtardı; Nietzsche ise, yeni acılarla zenginleştirdi beni ve bana sıkıntıyı, acıyı ve kararsızlığı gurura çevirmeyi öğretti; Zorba ise, hayatı sevmeyi ve ölümden korkmamayı öğretmiştir bana!

Eğer bugün, dünyada bir ruh kılavuzu, Hintlilerin dediği gibi bir *guru*, Aynaroz papazlarının dediği gibi bir *yeronda* seçmem gerekseydi, kesinlikle Zorba'yı seçerdim.

Çünkü, mürekkep yalayan bir insanın kendini kurtarması için neye gereksinmesi varsa, hepsi onda vardı; uzaktaki besinini ok gibi yakalayan o ilkel avcı görüşü; rüzgâr, deniz, ateş, kadın ve ekmek gibi, her günün yüzyıllık öğelerine bir bakırlık vermek ve ölümsüzlüğe her zaman ilk kez bakmak konusunda gösterdiği o her sabah yenilenen yaratıcı yalınlığı, elinin sağlamlığı, yüreğinin tazeliği, içinde ruhtan daha kuvvetli bir güç varmış gibi, kendi ruhu ile alay etmek yolundaki babayığitliği

ve son olarak kritik anlarda, Zorba'nın ihtiyar göğsünden kurtarıcı olarak fıskıran, insanın benliğinden daha derin bir kaynaktan çıkan, her zaman yeni, pürüzsüz gülüşü; zavallı ve korkak insanın kendi hayatçığını yarım yamalak güvenlik altına alma yolunda çevresine diktığı ahlak, din ve vatan gibi çitleri yıkmak için o silkinir ve yıkardı da...

Bunca yıldır kitaplarda öğretmenlerin kudurmuş ruhumu doyurmak için, beni hangi besinle beslediklerini ve Zorba'nın birkaç ayda, bana nasıl, aslanca bir besini verdiğini düşündüğümde içimdeki acıyı ve kızgınlığı güçlkle önleyebiliyorum. Bir bakıma, hayatım mahvolup gitmişti. Bu "ihtiyar"la çok geç karşılaşmıştım ve hâlâ içimde kalan, kurtulabilecek şeyler çok azdı. Büyük dönüş, cephenin tam değişmesi, "patlama" ve yenilik olmadı. Artık çok geçti. Böylece Zorba, benim için hayatın yüksek bir örneği olacağına, yazık ki, alçalıp birkaç kâğıdı karalayayım diye, bir felsefe konusu durumunu aldı.

İnsana hayatı sanat yaptıran o acıklı üstünlük, et yiyen birçok canlıda yıkıntıya neden olur. Çünkü, böylece şiddetli maraz, bir yer bularak göğüsten çıkar ve ruh hafifler; ruh hafiflediği için de artık boğmaz, gövde gövdeye boğuşma zorunluluğu duymaz, hayatla eylem arasına girip şiddetli marazının havada halka halka sönüşünü seyrederek ve sevinir.

Yalnız sevinmekle de kalmaz, aynı zamanda apaçık da olur; ince bir eseri, bir günlük giderilmesi olanaksız ânı (bu, et ve kanı olan sonsuz zaman içindeki biricik andır), sözde olanı yüzyıllık durumuna sokarak gerçekleştirdiğini sanır. Böylece, et ve kemikten oluşan Zorba, benim elimde mürekkep ve kâğıt haline girdi. Ben istemeden, hatta benim aksini istememe karşılık, Zorba'nın hikâyesi içimde kristalleşme yolunu tuttu. İçimde esrarengiz çatışma başlamıştı; önceleri müzikal bir huzursuzluk, ateşli bir sevinç ve hoşnutsuzluk, sanki kanıma yabancı bir madde gibi girmiş de, organizmam onu emerek yemeye ve yok etmeye çalışıyordu. Sözcükler bu ateşli sevincin çevresinde koşmaya, onu çevreleyip kuşatmaya ve bir doku gibi onu beslemeye başladılar. Puslu anılar sağlamlaşıyor, batmış sevinç ve kederler yukarı çıkıyordu, hayat daha hafif bir havanın içinde yer alıyor ve Zorba bir masal oluyordu.

Daha bu Zorba masalına nasıl bir biçim vereceğimi bilmiyordum; roman mı, şarkı mı, çok yönlü düşsel bir "Binbir

Gece Masalı” mı olacaktı, yoksa yalnızca ve kupkuru bir biçimde, Girit’in bir kıyısında sözde linyit bulacağız diye toprağı kazarken söylediğı sözleri mi yazacaktım? İkimiz de pek iyi biliyorduk ki, bu pratik amaç, insanlığın gözüne atılmış külden başka bir şey değildi. Biz, güneşin bir an önce batmasını, işçilerin paydos etmesini, kumsalın üzerine uzanmayı, doyumsuz köy yemeğimizi yemeyi, Girit’in sek şarabını içmeyi ve söyleşimize başlamayı bekliyorduk.

Çoğu zaman ben konuşmazdım; bir entelektüel, tıfil bir çocuğa ne söyleyebilir? Bana Olympos’taki köyünden, karlardan, kurtlardan, komitacıardan, Ayasofya’dan, linyitten, mermer madeninden, kadınlardan, Tanrı’dan, vatan ve ölümden söz açışını dinler ve birden tıkanıp artık sözler kendisi için yetmez olduğı zaman silkinip denizin iri çakılları üzerinde raks etmeye başladığını görürdüm.

İhtiyar, dik vücutlu, iri kemikli, başı arkada, kuş gibi ufak ve yusuvarlak gözlüydü; raks ediyor, çığlıklar atıyor, kaba tabanlarını denize vuruyor ve yüzünü tuzlu suyla ıslatıyordu.

Ancak sesini (hayır, sesini değil, bağırışını) duyarsam hayatımın bir değeri olurdu, şimdi bir afyon tiryakisi gibi kâğıt ve kalemle yaşadığımı, o zaman kan, et ve kemiğimle yaşadım.

Ama yüreklilik gösteremiyordum. Zorba gece yarısı raks ediyor ve benim de, usluluk ve alışkanlığın düzenli kabuğundan silkinip kurtulmamı, kendisiyle birlikte büyük yolculuklara çıkmamı haykırıyor, ben ise yerimden kımıldamayıp titriyordum.

Hayatımda çok kez utanmışımdır, çünkü hayatın tadı olan yukarıdaki çılgınlığın bana yapmamı haykırdığı şeyi yapmaktan ruhumu alikoymuştum. Ama hiçbir zaman, ruhumdan ötürü Zorba’nın önünde olduğı kadar utanmamışımdır.

Bir sabah şafak vakti birbirimizden ayrıldık; ben Faust’a özgü öğrenme hastalığının iyileşmez darbesini yemiş, yine gurbete çıkıyordum; o Kuzey yolunu tuttu ve zengin bir mermer damarının bulunduğunu söylediğı Sırbistan’da, Üsküp dolaylarında bir dağa gitti, paralı birkaç adam buldu, biraz araç gereç satın aldı, işçileri işe sürdü ve yine yerin altında delikler açmaya başladı. Kayalar uçurdu, su getirdi, ev yaptı, buruşuk bir ihtiyar olmasına karşın, şen ve güzel bir dul olan Luiab ile evlendi ve ondan çocuğı da oldu.

Bir gün Berlin’de bir telgraf aldım:

Çok güzel bir yeşil taş buldum. Hemen çık gel – Zorba.

Almanya’da büyük bir açlığın egemen olduğu dönemdi. Mark öyle düşmüştü ki, ufak bir alışveriş için milyonları çuval-la taşımak gerekiyordu ve lokantaya gidildiğinde, hesabı görmek için kâğıt parayla dolu el çantası açılıp masanın üzerine boşaltılıyordu; öyle günler geldi ki, bir mektup pulu için on milyar mark gerekliydi.

Ortalıkta açlık, soğuk, eski ceketler, delik ayakkabılar vardı ve Almanların kıpkırmızı yanakları sararmıştı. Sonbahar rüzgârı esiyor, insanlar sokakta yaprak gibi yerlere seriliyordu. Aldansınlar da ağlamasınlar diye, çocuklara birer parça kauçuk verilerek çignetlenmekteydi. Polis, geceleri, annelerin çocuklarıyla birlikte boğulmalarına engel olmak ve onları kurtarmak için köprülerde nöbet tutuyordu.

Kıştı, kar yağıyordu. Yanımdaki odada, Sinoloji profesörü bir Alman, uzun bir fırçayı eline almış, Uzakdoğu’nun o güç yöntemiyle, eski bir Çin şarkısını ya da Konfüçyüs’ün bir özdeyişini yazmaya çalışıyordu. Bu durumda, fırçanın ucu, yazanın kalkık duran dirseği ve kalbi, bir üçgen oluşturmalıydı.

Hoşnut bir tavırla şöyle diyordu:

“Birkaç dakika içinde koltuklarımın altı terliyor ve böylelikle ısınıyorum!”

Bu zehir gibi günlerde Zorba’nın telgrafını aldım.

Çok güzel, yeşil bir taş buldum. Hemen çık gel – Zorba.

Önce kızmıştım. Milyonlarca insan, can ve kemiklerine güç verecek bir parça ekmekleri olmadığı için kıvranıp dize gelirken, bize çekilen bir telgraf, güzel bir yeşil taşı görelim diye, bin millik bir uzaklığı aşmamızı istiyordu! Güzelliğe lanet olsun, dedim, çünkü güzellikler kalpsizdir ve insanın acısıyla ilgilenmez.

Ama birden irkildim; kızgınlığım geçmişti bile ve ben, Zorba’nın bu insanlık dışı çağrısının, içimdeki başka bir insanlık dışı haykırışa karşılık verdiğini anladım. İçimdeki vahşi bir kuş, kaçmak için kanat çırpıyordu.

Ama ben kaçmadım. Kaçmayı göze alamadım. Trene binmedim, içimdeki kutsal ve devce çağrıya kulak vermedim, korkusuzca bir akılsızlık yapmadım. Mantığın ölçülü, soğuk ve insanca sesine uydum. Kalem aldım, Zorba'ya yazıp açıklamada bulundum.

O da bana yanıt verdi:

Kusura bakma patron ama, sen bir kâğıt faresisin. Şu zavallı sen de, hayatında bir kez olsun güzel bir yeşil taş görebilirdin, ama göremedin. Vallahi işsizken bir yerde oturuyor ve kendi kendime düşünüyordum, "Cehennem var mı, yok mu?" diye. Fakat dün mektubunu alınca şöyle dedim: "Bazı kâğıt fareleri için kesinlikle bir cehennem vardır."

Anılar harekete geçti, birbirinin üstüne bindiler; acele ediyorlardı. İş düzelmenin zamanı idi. Zorba'nın hayat ve yaşayış biçimini başından ele alacaktım. Ona bağlı bulunan en anlamsız olaylar bile şu anda berrak bir yaz denizindeki renk renk balıklar gibi temiz, hareketli ve değerli yaratıklar olarak kafamda parlıyorlar. Ona özgü hiçbir şey içimde ölmüş değil; sanki Zorba'ya ait olan her şey ölümsüzleşmiş; fakat şu günlerde ani bir huzursuzluk beni sarsıyor: İki yıldır ondan mektup almadım, artık yetmişini aşmış olmalı. Belki de son günlerini yaşıyordu! Kesinlikle son günlerini yaşıyordu, yoksa ona ait olan her şeyi toparlamak, bana ne söylemiş ve ne yapmışsa hatırlamak ve kaçmasınlar diye hepsini kâğıda yansıtmak konusunda bana egemen olan ölü alınmaz isteği başka türlü açıklayamazdım. Sanki ölümü, onun ölümünü kaçırmak istiyor gibiyim. Korkarım bu yazdığım, bir kitap değil, bir "güzelleme" olacak.

Ve şimdi görüyorum ki bu kitap, bir güzellemenin bütün belirtilerini taşımaktadır. Tepsi, *koliva*¹ ve kalın bir şeker tabakasıyla süslenmiş, onun üzerine de, tarçın ve bademle ALEKSİ ZORBA adı yazılmış.

Adına bakıyorum, birden sanki Girit'in çivit mavisi deni-

1. Ortodokslarda, kaynatılmış buğday ve şekerle yapılan ve bizim "ölü helvası"na benzeyen bir tür tatlı. (Ç.N.)

zi çalkalanıyor ve beynim toparlanıyor. Sözler, gülüşler, rakslar, sarhoşluklar, ikindiüstleri alçak sesle konuşmalar, her an beni karşıyormuş gibi, her an bana veda ediyormuş gibi dikilen yusyuvurlak, canlı, çekingen gözler.

Baştan aşağı süslü ölü tepsisine baktığımız zaman, kalbimizin mağarasında anılarımız nasıl yarasalar gibi salkım salkım sarkarsa, Zorba'nın gölgesi arkasında, ben istemeden, düşkün, çok boyanmış, çok öpülmüş, Girit'in Libya açığındaki bir kumsalda Zorba ile birlikte karşılaştığımız bir kadın da, ilk andan beri, beklenmediği halde belirivermişti.

İnsanın yüreği, kesinlikle içi kanla dolu, üstü kapalı bir çukurdur ve açıldığı zaman hep, çevremizde toplanıp havayı karartan, avutulması olanaksız bütün susamış gölgeler, içip canlanmak için ona koşarlar. Yüreğimizin kanını içmek için koşarlar, çünkü başka bir canlanma yolu olmadığını bilirler. Bugün de, hepsinin önünde, kocaman adımlarıyla öbür gölgeleri aralayarak Zorba koşuyor, çünkü bugün dinsel ayinin kendisi için yapıldığını bilmektedir.

Fakat, kanımızı verelim onlara da, canlansınlar. Bu olağanüstü oburun, işçinin, kadın düşkünü bu serserinin biraz daha yaşaması için elimizden geleni yapalım. Hayatımda tanıdığım en rahat ruh, en sağlam vücut, en özgür haykırış onundu.

NİKOS KAZANCAKİS

I

Onu ilk kez Pire'de tanıdım. Girit'e gidecek vapura binmek üzere limana gelmiştim. Neredeyse sabah olacaktı. Yağmur yağıyordu. Güçlü bir *siroko* rüzgârı esiyor, denizin serpintileri küçük kahveye kadar geliyordu. Camlı kapılar kapalı olduğu için hava, insan soluğu ve adaçayı kokmaktaydı. Dışarısı soğuktu; camlar, insan soluklarından buğulanmıştı. Keçi kılından kahverengi fanilalar giymiş ve burada sabahlamış birkaç denizci, kahve ve adaçayı içiyor, buğulu camlardan denize bakıyorlardı.

Fırtınadan sersemleyen balıklar, dipteki durgun sulara inmiş, yukarıda çevrenin durulmasını, balıkçılar da kahveye sığınmışlar, bu tanrısal keşmekeşin durmasını bekliyorlardı; balıkların korkusu geçsin de oltalara vursunlar diye... Dil, iskorpit ve pisibalıkları gece seferlerinden dönüyor, uyumaya gidiyorlardı.

Şafak sökmekteydi.

Camlı kapı açıldı. Kısa boylu, sarı benizli bir liman işçisi içeri girdi. Başı açık, ayakları çıplak ve çamur içindeydi.

Kocaman, açık mavi pardösü giymiş bir ihtiyar deniz kurdu bağırdı:

“Ee Kostandi, nasılsın be?”

Kostandi kızgın bir tavırla tükürdü:

“Nasıl olalım? Günaydın kahve, tünaydın ev, günaydın kahve, tünaydın ev, günaydın kahve, tünaydın ev! İşte benim hayatım! İş yok!”

Bazıları güldü, bazıları kafa sallayıp küfrettiler.

Felsefe eğitimini Karagöz oyunlarında tamamlamış palabıyıklı biri araya girdi:

“Hayatın kendisi işsiz; lanet olsun, kendisi!”

Yeşilli mavili, tatlı bir ışık pis camlara vurdu, o da kahvenin içine girdi, ellere, alınlara takıldı, ocağa sıçradı, şişeler alevlendi; elektrik gücünü yitirdi; uykusuz ve mahmur kahveci, elini uzatıp lambaları söndürdü.

Bir an süren bir sessizlik oldu. Bütün gözler kalkıp çamurlu güne baktılar. Uğuldayarak kırılan dalgalarla, kahvenin içinde guruldayan birkaç nargilenin sesi duyuldu.

İhtiyar deniz kurdu, içini çekti. Sonra mırıldandı:

“Acaba Kaptan Lemonis ne oldu ulan? Tanrı yardımcısı olsun!” Açık denize kötü kötü baktı:

“Tuh sana, karıkocayı ayıran deniz!” dedi ve ıkınarak bıyığını ısırdı.

Bir köşeye büzülmüştüm, üşüyordum, ikinci bir adaçayı ismarladım. Uykum vardı. Uyku, yorgunluk ve sabahın verdiği üzüntüyle savaşıyordum. Bakıyor, bakıyordum. Çok koyu, deniz, yağmur ve hasretten oluşmuş bir yansıma kalbimi sarıyordu.

Gözlerimi, hâlâ pruvasına kadar gecenin içine batmış gibi duran büyük bir vapurun siyah küpeştesine dikmişim. Yağmur yağıyor ve ip gibi inen sular, gökyüzü ile çamuru birleştiriyordu.

Ben siyah vapura, gölgelere ve yağmura baktıkça, yavaş yavaş içimdeki acı biçimleniyor; anılar yükseliyor ve o sevgili dost, yağmurla hasretten yapılmış ıslak havada gelip yerleşiyordu. Ne zaman? Geçen yıl mı? Başka bir hayatta mı? Dün mü? Ona veda etmek için bu lima-

na inmiştim. Yine yağmuru, soğuğu, vaktin sabaha karşı olduğunu hatırlıyorum; kalbim yine altüst olmuş, kabarıyordu.

İnsanın, sevdiği insanlardan geç ayrılması zehirdir! İnsanın, bıçakla keser gibi, kendisi için doğal bir iklim olan ıssızlıkta yine yapayalnız kalması daha iyi. Fakat o yağmurlu şafakta ben dostumdan ayrılamıyordum. (Bunun nedenini sonradan ve içim yanarak çok geç anladım.) Onunla birlikte vapura binmiş, kamarasında, saçılmış valizler arasında oturmıştım. Ona uzun uzun bakıyor, dikkatini başka yana çevirdiği zaman, yüzünün çizgilerini, o parlak, yeşilli beyazlı gözlerini, tombul ve genç yüzünü, ince, taze ifadesini, hepsinin üstünde de o uzun, soylu parmaklarını süzüyordum.

Bir ara bakışlarımın, üzerinde kaçakça ve emermiş gibi durduğunu fark etti; sıkıntısını gizlemek istediği zamanki alaycı bakışıyla baktı. Beni süzdü, anladı. Ve ayrılığın acısını dağıtmak için alaycı bir gülümseyişle sordu:

“Ne zamana kadar?”

“Ne, ne zamana kadar?”

“Ne zamana kadar kâğıt yiyip mürekkep yalayacaksınız? Benimle birlikte gel, orada, Kafkas’ta, ırkımızdan binlerce insan tehlikede; gel, onları kurtaralım.”

Sonra, o soylu tasarısıyla alay edermiş gibi gülmeye koyuldu.

“Onları belki kurtaramayız,” diye ekledi. “Ama kurtaralım derken, biz kurtuluruz. Öyle değil mi? Bunları söylemek istemiyor musun hocam? Kendini kurtarmanın tek yolu başkalarını kurtarmak için çabalamaktır. Haydi öyleyse, öğreten öğreten... Gel!”

Karşılık vermedim. İlah doğuran Kutsal Doęu, yüksek dağlar, Prometheus’un kayaya saplanmış çığlığı... O yıllarda aynı kayalara saplanmış ırkımız bağırıyordu. Tehlikedeydi; kendisini kurtarması için oğullarından bi-

rini çağırıyordu. Ve ben, hiç etliye sütlüye karışmadan, bu çekilen acılar bir düşmüş ve hayat da, sürükleyici bir tragedyaymış da, insanın bir aşamaya varıp eyleme katılması sanki büyük bir kabalık ve bönlükmüş gibi, dinliyordum.

Dostum karşılık beklemeden ayağa kalktı. Vapur şimdi, üçüncü düdüğünü öttürüyordu. Heyecanını saklamış olmak için alaycı bir tavırla, "Sağlıcakla kal, kâğıt faresi!" dedi.

Yüreğindeki açığa vuramamanın ayıp olduğunu biliyordu. Gözyaşları, tatlı sözler, kararsız el işaretleri ve halkça içtenlik belirtisi sayılan hareketler, ona insanın yakışsız çirkinlikleri gibi görünüyordu. Bu kadar çok sevişen biz, tatlı bir söz söylememiştik; canavarlar gibi oynuyor, birbirimizi tırmalıyorduk. O ince, alaycı ve uygardı, bense vahşi. O kendini denetlemeye alışkındı, ruhunun bütün belirtilerini, gülümseyişinin altında kolaylıkla gizleyebiliyordu; bense haşın, yersiz, uygarlıktan kopmuş bir gülüş salıveriyordum.

Heyecanımı ben de sert bir sözle gizlemek istedim ama, utandım. Hayır, utanmadım; yapamadım. Elini sık-tım; bu eli tutuyor, bırakmıyordum.

Gülümsemeye çalışarak, "Heyecanlandın mı?" dedi. Soğukkanlılıkla, "Evet," dedim.

"Neden? Yıllarca önce anlaşılmadığımızı söylemiş miydik? Senin o sevdiğin Japonlar ne diyor? *Fuşo-din!* Ölçülülük, dayanıklılık, yüzün hareketsiz bir maske gibi gülümseyişi. Ama maskenin arkasında ne olup bitiyor, o bizim bileceğimiz iştir."

Uzun bir cümle kurmamaya çalışarak yine, yanıtladım onu:

"Evet."

Sesimin titreyişini önleyeceğimden emin değildim. Vapurda, bir kampananın, kamaralardaki uğurlayıcı-

ları dışarı kovaladığı duyuldu. İnce ince yağmur yağıyordu. Hava, ayrılığın dokunaklı sözleri, yeminler, uzun uzun öpüşmeler ve sık sık soluyarak yapılan son uyarılarla doluydu. Kadın kocasına, dost dostuna sarılıyordu. Sanki sonsuza dek ayrılıyorlardı; sanki bu küçük ayrılış onlara büyük ayrılışı hatırlatıyordu. Kampananın tatlı sesi birden ıslak hava içinde, sancaktan iskeleye bir ölüm çanı gibi yankılandı. Dostum eğildi, yavaşça, “Bak,” dedi, “sende acaba olacak kötülükleri önceden sezme gücü var mı?”

“Evet,” diye karşılık verdim.

“Böyle masallara inanıyor musun?”

“Ne, yani?”

Yanisi filan yoktu; inanmıyor ama, korkuyordum.

Konuşurken, bir karar versin diye kendisini sıkıştırdığım, onun da dayattıktan sonra kabul edip, “Sevdiğim için istediğini yapacağım,” diyerek dizime dokunduğu, en içten anlarımızda olduğu gibi, elini hafifçe sol dizimin üstüne koydu. Kirpikleri iki-üç kez kırıştı. Yine bana bakıyordu. Çok üzüntülü olduğumu anladı ve çok sevdiğim bir silah olan gülümseyişini kullanmakta kararlılık gösterdi.

“Peki,” dedi. “Ver elini; eğer ikimizden biri ölüm tehlikesiyle karşılaşır...”

Utanmış gibi durdu. Biz ki, yıllarca bu ruhötesi hava seferleriyle alay etmiştik ve ot yiyenleri, ruhçuları, sofileri ve ekto plazmacıları¹ aynı çukurun içine atardık...

Anlamaya çalışarak sordum:

“Yani?”

O, içine daldığı tehlikeli cümleden kurtulmak için aceleyle, “İşte böyle şakaya vuralım,” dedi. “Eğer ikimizden biri ölüm tehlikesiyle karşılaşır, hemen öbürünü

1. Ekto plazma: Bir medyumun vücudundan çıktığı ileri sürülen uçucu maddenin adı. (Ç.N.)

hatırlasın ve nerede olursa olsun, ona haber versin... Kabul mü?”

Gülmek istedi, ama donmuş gibi kalan dudakları kıpırdamadı.

“Kabul,” dedim.

Dostum, heyecanının belli olduğundan korkarak aceleyle ekledi:

“Elbette ben, bu gibi boş ruh bağlantılarına inanamam!”

“Zararı yok, olsun!” diye mırıldandım.

“Peki öyleyse, olsun; oynayalım bu oyunu. Kabul mü?”

“Kabul...”

Son sözlerimiz bunlar oldu. Sessizce el sıkıştık, parmaklarımız hasretle birleşti, sonra birden ayrıldılar... Sanki kovalıyorlarmış gibi arkama bakmadan aceleyle kaçtım. Başımı çevirerek son kez dostumu göreyim dedim, ama kendimi tuttum. İçimden şöyle demiştim:

“Geri dönme! Yürü!”

İnsanın ruhu sırf çamurdur; işlenmiş, hâlâ kabakıyım doğranmış becerilere sahip, yontulmamış bir çamurdur ve temiz, sağlam olan hiçbir şeyi fark edemez; eğer yapabilseydi bunu, bu ayrılış ne kadar başka olurdu!

Işık artıyor, sanki iki seher birbirine karışıyordu; artık dostumun sevimli yüzünü daha iyi görüyordum, limanın rüzgârı içinde hareketsiz ve kederli, yağmurla yıkanıyor bu yüz. Kahvenin camlı kapısı açıldı, deniz uludu, içeri kısa bacaklı, sarkık bıyıklı, iki bacağı arası açık bir denizci girdi. Sevinçli sesler yükseldi:

“Hoş geldin, Kaptan Lemonis!”

Kaptan Lemonis sakın, ağır ve az konuşan bir adam gibi, tespihini çıkarmış, oynuyordu. Ben, görmemeye, işitmemeye, kaybolan hayali korumaya çalışıyordum. O zaman içimi dolduran öfkeyi, öfkeyi değil de, dostumun beni “kâğıt faresi” diye nitelediği zamanki utancı yeni-

den yaşamak mıydı bu? Hakkı vardı! Ben hayatı bu kadar sevmişim, nasıl olmuştu da bunca yıldır kâğıt ve mürekkeplere karışmışım? O ayrılış günümde dostum bana, daha iyi göreyim diye yardımında bulunmuştu. Artık talihsizliğimin adını bildiğim için seviniyordum; belki onu daha kolay yenebilecektim. Sanki o artık dağılmış, cisimsiz ve elle tutulmaz halde değildi; sanki maddeleşmişti. Şimdi onunla görüşmem kolaylaşmış oluyordu.

Sanki, dostumun bu katı sözü, içimde sessizce yol almıştı da, o zamandan beri ben, kâğıtları bırakmak, eyleme geçmek için vesile arıyordum. Bu sefil kemirici hayvanın manevi silahım olmasından öğreniyor, utanıyordum. Bir ay geçmeden de kolayını buldum; Girit'in Libya'ya bakan kıyısında bırakılmış bir linyit ocağını kiraldım. Şimdi kâğıt fareleri sınıfından uzak; basit insanlar, işçiler ve köylülerle birlikte yaşamak üzere Girit'e gidiyordum.

Gitmek üzere hazırlanmışım; üstelik bu yolculuğumun çok gizli bir anlamı varmış gibi, pek heyecanlıydım; yolumu değiştirmeye içten kararlıydım. "Ruhum," diyordum, "şimdiye kadar gölgeye bakıp doyuyordun; şimdi seni tene götürüyorum."

Hazırdım; ayrılışa pek az kalmıştı, kâğıtlarımı karıştırırken yarıda kalmış bir el yazısı buldum. Elime aldım, çekinerek sayfalarını çevirdim. İki yıldan beri içimde bir huzursuzluk, büyük bir hasret, sanki bir tohum vardı: Buddha.

Onun, içimi durmadan yediğini, emdiğini, yerleştiğini hissediyorum. Büyümüştü. Tepiniyor, kaçmak için göğsümü tekmelemeye başlıyordu. Artık onu atamıyor, bunu yapamıyordum. Zaten böyle bir atışı yapmak için vakit çoktan geçmişti.

Bir ara, el yazısını böyle kararsız tutarken dostumun

gölümseyişi havada sadece alay ve acıma halinde biçimlendi. Ben inatla, “Alacağım!” dedim. “Ondan korkmuyorum, alacağım, kıs kıs gülme!” Bir çocuğu kundağına sarmış gibi kâğıdı dikkatle katladım ve aldım.

Kaptan Lemonis’in ağır ve kısık sesi duyuldu. Kulak kabarttım; fırtınada kayığın direklerini sarıp yalayan cinlerden söz ediyordu:

“Yumuşak, kaygan, tuttun mu ellerin ateşe bulanıyor; bıyıklarına sürmüştüm, bütün gece şeytanlar gibi parlıyordum.¹ Böyle işte, gemiye deniz suyu doldu, yüklemiş olduğum kömürler ıslandı, ağırlaştı. Gemi yatmaya başladı. Ama Tanrı yardım etti, yıldırım indirdi, kapaklar kırıldı ve deniz kömürle doldu. Gemi hafifledi, yükseldi, ben de kurtuldum. Bu da geçti!”

Cebimden, yol arkadaşım saydığım küçük Dante’ mi çıkardım; pipomu yaktım, duvara yaslanıp yerleştim. Ama bir an duraladım; ölmez dizelerin neresinden başlayacaktım? “Cehennem” in yakıcı katranından mı, “Araf” in serin alevinden mi, yoksa doğrudan doğruya insan umudunun en yüksek katından mı başlamalıyım? İstedığimi seçebilirdim. Ufacık Dante’ mi tutuyor, özgür olduğuma seviniyordum. Sabah sabah seçeceğim dizeler bütün günümü ayarlayacaktı.

Karar vermek için yoğunlaşmış hayalimin üzerine eğildim, fakat vakit bulamadım; birden huzursuzluk içinde başımı kaldırdım. Nasıl olduğunu bilmiyorum, sanki başımın üstünde iki deliğin açıldığını duymuştum; birden arkama dönüp camlı kapıya baktım. Umut kafamdan şimşek gibi geçmişti: “Dostumu yine göreceğim!” Mucizeyi karşılamaya hazırdım. Aldanmışım; çok uzun boylu, kuru, patlak gözlü, altmış beşlik bir ihtiyar, yüzü-

1. Burada parlayan fosfor olsa gerek. Yazar denizcilerin asılsız inançlarını belirtmek istiyor. (Ç.N.)

nü cama yapıştırmış, bana bakıyordu. Koltuğunun altında küçük, yassı bir bohça vardı.

En çok dikkatimi çeken şey, alaycı, üzgün, huzursuz ve alev alev yanan gözleriydi. Bana öyle görünmüştü gözleri.

Bakışlarımız bir an birleşince, aradığının ben olduğuma inanmış gibi, kararlı bir tavırla elini uzattı ve kapıyı açtı. Hızlı, kıvrak bir yürüyüşle masaların arasından geçerek önümde durdu.

“Yolculuk mu?” diye sordu. “Hayrola, ne yana?”

“Girit’e. Neden sordun?”

“Beni de götürür müsün?”

Dikkatle ona baktım. Çukurlaşmış yanaklar, kalın bir çene, kabarık favorili kırlaşmış kıvrıkcık saçlar, kıvılcımlanan gözler.

“Neden? Seni ne yapayım?”

Omuz silkti, alaylı, “Neden? Neden?” dedi. “İnsan nedensiz bir şey yapamaz mı? Şöyle keyfi için! Beni yanına aşçı olarak al, diyelim; çorba yapmasını bilirim.”

Gülmeye başladım. Kesin davranışı ve sözleri hoşuma gitmişti. Çorba da hoşuma giderdi. Uzaktaki ıssız kıyıya bu madrabaz ihtiyarı da birlikte götürsem kötü olmaz, diye düşündüm. Çorbalar, gülüşler, söyleşiler... Çok gezmiş, çok görüp geçirmiş Denizci Sinbad’a benziyordu; hoşuma gitmişti. Kocaman kafasını sallayarak, “Ne düşünüyorsun?” dedi. “Senin de terazin var, ha? Dirhemle ölçüyorsun demek? Bre ver kararını, terazileri de şeytan alsın!”

Çıkık kemikli, ızbandut haliyle tepemde duruyordu; onunla konuşmak için başımı kaldırmaktan yoruluyordum. Dante’yi kapadım.

“Otur,” dedim. “Bir adaçayı içer misin?”

Oturdu; bohçasını dikkatle yandaki sandalyenin üstüne koydu. Alaylı, “Adaçayı mı?” dedi. “Gel buraya, kahveci! Bir rom!”

Camus'nün, "Nobel, benden çok onun hakkıydı," dediği Kazancakis, XX. yüzyıl Yunan edebiyatının en önemli temsilcilerinden biriydi.

Nikos Kazancakis, çağdaş Yunan edebiyatının buzlucam ardından seçilebilen, tedirgin ve büyük kişiliklerinden biri olarak çok tartışıldı, yanlış bilindi, az sevildi. Sinemaya da uyarlanan *Zorba* adlı romanı, onun kendisiyle giriştiği bir tür sessiz hesaplaşma sayılabilir. Geçmişin, kayıp giden zamanın, insanın temel yanılgılarının bir kez daha gözden geçirilmesidir bu roman. *Zorba* aracılığıyla Kazancakis, hayatının, yenilgiler ve soru işaretleriyle dolu bir bilançosunu çıkarır. Korkmamayı, yaşamı sevmeyi, ayakta durabilmeyi Aleksis Zorba'dan öğrenmiştir. Gerçekten de *Zorba*, bir yaşam kılavuzudur. Özgür insanın simgesidir.

Kazancakis'in mezar taşında yazılı olanlar, doğrudan Aleksis Zorba'nın ağzından dökülmüş yazgı sözcüklerini andırıyor: "Hiçbir şey ummuyorum, hiçbir şeyden korkmuyorum, özgürüm."

Kapak resmi: ESAT TEKAND

ISBN 978-975-510-161-3

9 789755 101613